

Aktualizované vydanie
pre Windows 10

POČÍTAČ PRE SENIOROV

Josef Pecinovský

Prvé kroky s notebookom a ako ho ovládať
Používanie aplikácií, internetu a e-mailu
Prezeranie fotografií a videí, počúvanie hudby
Riešenie problémov a návody pre každú situáciu

Ljndeni

Počítač pre seniorov

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Josef Pecinovský

Počítač pre seniorov – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

Počítač pre seniorov
Aktualizované vydanie
pre Windows 10

Josef Pecinovský

Počítač pre seniorov
Aktualizované vydanie
pre Windows 10

Ljndeni

© Josef Pecinovský, 2020
Translation © Ján Ondrejko, 2020

ISBN v tlačenej verzii 978-80-566-1791-5
ISBN e-knihy 978-80-566-1845-5 (1. zverejnenie, 2020) (ePDF)

Obsah

Úvod	7
Prvé kroky	10
Čo je to vlastne notebook	10
Zapíname notebook	12
Pracujeme s touchpadom	17
Pracujeme s myšou	23
Čo môžeme pomocou polohovacieho zariadenia ovládať	26
Ako naučiť myš poslúchať	29
Pracujeme s dotykovým displejom	32
Učíme sa pracovať s oknami	34
Zoznamujeme sa s klávesnicou	37
Vypíname notebook	43
Prezeráme si notebook	46
Čo sme sa naučili	50
Notebook sa stáva naším priateľom	52
Ako prispôbiť notebook nášmu veku a zdravotnému stavu	52
Ako otvoriť okno Nastavenia Windows	53
Čo ak nedokážeme rozoznať, čo je na obrazovke	54
Čo ak nesprávne čítame písmená v ponukách	56
Ako pracovať s dialógovým oknom	57
Čo ak nevidíme ukazovateľ myši?	58
Nastavenie tlačidiel touchpadu	62
Ako nastaviť v notebooku bezbariérový prístup	64
Moderátor	66
Lupa	67
Vysoký kontrast	69
Klávesnica na obrazovke	70
Funkcia jedným prstom	71
Ako úspešne šetriť energiou	73
Ako riadiť napájanie notebooku	73
Schémy napájania	77
Ako zobudiť notebook zo spánku	81

Zmena prihlasovacieho hesla k notebooku	82
Upravujeme vzhľad pracovnej plochy	85
Farba na pozadí pracovnej plochy	85
Obrázok na pozadí pracovnej plochy	87
Motívy	89
Čo robiť v prípade, že nič nefunguje	90
Čo sme sa naučili	92

Ako prinútiť notebook, aby nám slúžil 95

Spúšťame programy	97
Spúšťame programy z obrazovky Štart	98
Spustenie programu z panelu úloh	101
Spustenie programu z pracovnej plochy Windows	103
Ako ukončiť priebeh programu	104
Sledujeme spustené programy na paneli úloh	105
Prepíname medzi spustenými programami	106
Čítame informácie v oznamovacej oblasti	108
Ovládame programy	109
Zadáваме príkazy pomocou ponúk	110
Ovládanie programu pomocou pásu kariet	113
Klávesové skratky	114
Využívame panely nástrojov	116
Všetky dáta je potrebné ukladať	118
Ako uložiť dáta na pevný disk	119
Kam uložiť súbor?	125
Pracujeme s Prieskumníkom	127
Zmena zobrazenia objektov v okne Prieskumníka	133
Presúvame a kopírujeme súbory medzi zložkami	135
Označenie niekoľkých ikon ako výber	141
Premenovanie a odstránenie súboru	142
Vytvorenie konta Microsoft	145
Čo sme sa naučili	148

Vyskúšame si programy, ktoré sme získali spolu s Windows 10 150

Počasie	150
Mapy	152
Fotky	154
Filmy a TV programy	160
Windows DVD prehrávač	163
Hudba Groove	164

Windows Media Player	167
Píšeme si krátke poznámky	170
Zásady písania textu	171
Píšeme text	172
Upravujeme text	176
Ešte niekoľko slov o Poznámkovom bloku	178
Skúsme si program WordPad	179
Tlačíme svoje dokumenty	183
Píšeme rýchle poznámky	186
Nechajme notebook počítať	188
Inštalujeme ďalšie programy	190
Čo sme sa naučili	193

Internet, brána do sveta **195**

Pripájame notebook k sieti	196
Ako sa vyznať vo svete internetu	197
Zoznamujeme sa s programom Microsoft Edge	197
Hľadáme informácie na internete	203
Pracujeme s niekoľkými záložkami	208
Určenie domovskej stránky	211
Ktoré stránky môžeme odporučiť	211
Elektronická pošta, ďalšia brána do sveta	214
Chránime svoj notebook	217
Ochrana pred škodlivým softvérom	218
Aktualizácia systému	219
Čo sme sa naučili	219

Často kladené otázky **221**

Register **227**

Úvod

Dovoľte, aby som vám všetkým zablahoževal, pretože ste práve otvorili knihu, ktorá každého z našej generácie môže priviesť do sveta počítačov. Snažil som sa napísať túto knihu tak, aby ju pochopila aj stará Blašková zo zapadnutej Lehoty, aj starček Pagáč z vínnej pivnice.

Pristúpme k tejto záležitosti pod avantgardným heslom: „To by bolo, aby sme nedokázali to, čo zvládne aj náš osemročný vnúčik!“

K počítačom nemôžem pristupovať s pocitom tých, ktorí nevlezú do vody, kým sa nenaučia plávať. A že máme o pár rokov viac? To predsa vôbec nevedí. Máme zaručené príjmy, štát nám vypláca štedré dôchodky, a máme teda viac času.

Ale k veci: Možno sa vám to už stalo, možno, že sa vám to aj stane. Zrazu máte v rodine nový notebook (čítame „noubúk“).

Poznámka: Pod pojmom notebook sa rozumie malý prenosný počítač, pripomínajúci svojím vzhľadom poznámkový blok alebo zápisník, teda anglicky notebook. Niekedy sa môžete stretnúť aj s pojmom laptop (počítač, ktorý sa dá používať na kolenách).

V dnešnej dobe je to trochu iné, ako za našich mladých čias, kedy domáce prístroje slúžili tak dlho, až definitívne doslúžili. Stačia dva – tri roky, aby plne funkčný prístroj nielen vyšiel z módy, ale dokonca beznádejne zastaral. To si môžeme všimnúť, ak budeme sledovať, s akými mobilmi sa naša mládež denne hrá.

Takémuto starnutiu hovoríme starnutie morálne, fyzicky by prístroj ešte určite slúžil dlhé roky k plnej spokojnosti. Počítače morálne starnú snáď najrýchlejšie zo všetkých produktov modernej elektroniky. A tak sa nečudujte, že vám syn, vnuk, dcéra, vnučka, synovec, neter (nehodiace sa prečiarknite) položia otázku: „Deduško (babička), zostal mi tu notebook, mám ho vyhodiť, alebo to s ním chceš skúsiť?“

Bežná reakcia staršieho človeka v tomto okamihu predpokladá zdesenie, paniku, bezradnosť, strach. Okamžite prebiehajú hlavou myšlienky typu: „Ja tomu predsa nerozumiem. Čo s tým budem robiť? Ja vôbec neviem, načo by mi to bolo.“

Ak v tomto okamihu budete reagovať odmietavo, práve ste si premárnili veľkú šancu. Druhýkrát sa vás už nikto neopýta a nepotrebný notebook skončí v lepšom prípade v bazáre, v horšom prípade v zbernom dvore. A to je predsa škoda, nie?

Pokiaľ čítate túto knihu, buď už ste na vyššie uvedenú otázku odpovedali áno, alebo už vo vás nejaký ten čertík hľodá, alebo snáď už máte podobný prístroj vyhladený v špecializovanom obchode.

Pre našu knihu je to jedno, či použijete notebook starší, alebo si kúpite úplne nový, nie sú to zas tak veľké náklady.

V tom prípade vám blahoželám, prekročili ste rubikon a ocitli ste sa vo svete počítačov.

Teraz je tu ešte otázka: Čo s tou ploškou krabičkou podniknúť? Odpoveď na túto otázku by vám mala dať táto kniha.

Všetky postupy v tejto knihe sú písané pre operačný systém Windows 10. Ak máte vo svojom notebooku starší operačný systém – Windows XP snáď už nie, ale môžete sa ešte stretnúť s Windows 7, alebo aj s Windows 8 – verte, že v zásade sa tieto postupy nelíšia, ale predsa len tu sú veľakrát značné rozdiely. Vlastne aj táto kniha je písaná v roku 2019 podľa aktualizovanej verzie Windows 10, a niekedy proti prvej verzii tohto systému neostal kameň na kameni.

Ak máte úplne nový notebook, eventuálne prístroj nie starší ako päť rokov, máte po starostiach. V takom notebooku sú už Windows 10 nainštalované.

Ostatní to môžu mať zložitejšie. Môžu ostať pri staršej verzii Windows, čo neodporúčame, alebo systém aktualizovať. Na tomto mieste nebudeme riešiť, ako to urobiť. Je to pre začiatočníka trochu náročné. Preto by sme mali svojho potomka požiadať, aby nám nový Windows 10 do notebooku nainštaloval.

A keď už vám potomok nainštaluje systém, tak ho ešte poprosme, aby nám vytvoril účet. V každom prípade je treba zariadiť, aby nás notebook poznal a my sa mu môžeme prihlásiť menom a heslom. Bez toho to nejde. Vlastne v prvej kapitole sa o tom dá prečítať viac.

Poznámka: Operačný systém (Windows) je program, ktorý sa stará o to, aby počítač vôbec fungoval a aby sme si s ním rozumeli. Musíme pripustiť, že je to trochu zložitejšie, než ovládať mikrovlnku, trúbu alebo televíziu (prekvapivo aj tieto prístroje majú svoj operačný systém), ale zato sa vďaka Windows 10 stáva počítač prístrojom doslova univerzálnym, ktorý dokáže snád' všetko. Iba nám nenaseká drevo a neuvarí obed, ale to azda nevádi.

Prvé kroky

Prehrýzli sme sa úvodom, na stole pred nami leží notebook s nainštalovaným Windows 10, takže nastal čas, aby sme sa s ním zoznámili. V tejto kapitole si teda povieme, ako vlastne notebook vyzerá, ako je to v ňom zariadené, popíšeme si jeho možnosti a skúsime ho zapnúť.

Čo je to vlastne notebook

Už sme si povedali, že notebook (čítame „noutbúk“) je prenosný počítač; niekedy sa môžeme stretnúť aj s výrazom „laptop“. Pokiaľ iba očkom mrkneme na nejaký stolný počítač, zistíme, že toto zariadenie pozostáva najmenej zo štyroch častí: veľkej skrine, samostatného monitoru, pripojenej klávesnice a myši, väčšinou sú tu ešte reproduktory. Také zložité monštrum je jednoducho prikované ku stolu a o nejakom operatívnom sťahovaní nemôže byť ani reč. Hneď sú teda zrejmé rozdiely – náš notebook je malý, o niečo väčší ako kniha, a jedná sa o jediný kus. A ten má v sebe všetko, čo vyššie zmienený stolný počítač, aj tie reproduktory. V tom je jeho sila a najväčšia výhoda.

Tu by som mohol uviesť dlhé rozprávanie o tom, ako som si v starodávnych časoch elektroniky vliezol stolný počítač na dovolenku, ktorú sme prežili v prenajatej chate. Nebol tam totiž žiadny vhodný stôl, a tak počítač ležal na podlahe, monitor stál na nočnom stolíku a klávesnicu som mal na lone, pričom som myšou jazdil na kolene. Už vtedy som svoj vrozený odpor k notebookom silno prehodnotil. Dnes mám počítače dva, jeden doma na stole, a práve na ňom píšem túto knihu, a druhý v kufříku, ktorý ma sprevádza na všetkých cestách. Nosil som ho na chrbte v batohu do zamestnania, môžem ho len vybalíť v autobuse, vo vlaku, v reštaurácii, aj v hotelovej izbe. Čas, ktorý som predtým márnil spánkom alebo sledovaním krajiny z okna, môžem teraz využiť tvorivým spôsobom.

Všetko má pochopiteľne isté obmedzenia. Notebook sa predsa len niekedy preniesie, nejaké tie kilá si so sebou vždy berie, batérie nie sú nevyčerpatelne a zdrojov energie nie je po ruke vždy dostatok.

Ale čo je najdôležitejšie – z funkčného hľadiska ide o úplne rovnaký plnohodnotný prístroj, ako každý stolný počítač.

Na čo ho vlastne využijeme?

Počítače nie sú na počítanie, túto činnosť prenecháme kalkulačkám. Počítače sú prístroje na spracovanie informácií.

Dá sa namietať, že predsa žiadne informácie, ktoré by bolo potreba spracovať počítačom, nemáme. Možno že nie, ale stačí sa trochu zamyslieť.

Čo napríklad texty? Pravda, keď chceme niekomu poslať papierovú pohľadnicu k narodeninám, počítač nám asi veľmi nepomôže, ale doba je už taká, že sa aj pohľadnice posielajú elektronicky. Ak chceme niekomu napísať list, jednoduchú správu, už sa tu počítače začínajú hlásiť o svoje práva. Nielenže s pomocou notebooku svoj list môžeme vytvoriť, ale môžeme ho rovno odoslať, bez toho, aby sme vstali od stola, a počas niekoľkých minút si môžeme na rovnakej obrazovke čítať odpoveď od adresáta. Tomuto fenoménu dnešnej doby sa hovorí elektronická pošta.

Pokiaľ si vedíme denník, píšeme verše, poviedky, fejtóny alebo romány, alebo si jednoducho chceme iba niečo poznamenať, aby sme na to nezabudli (čo sa vždy hodí), je pre nás počítač tou najlepšou investíciou. Na to môžeme využiť program nazývaný textový editor.

Podme ďalej: Občas si chceme prečítať noviny, aj keď správy sú deň za dňom horšie. Preto ale vôbec nemusíme behať do trafiky, ten správny denník nám rovnako ponúkne notebook. Áno, tu využijeme internet, teda sieť sietí a nekonečný zdroj informácií.

A konečne aj tú kalkulačku, ktorá vypočítaný výsledok ihneď zabudne, nám môže notebook taktiež nahradiť. A keď si chceme zahrať karty alebo šachy a nemáme práve s kým, potom je tu notebook, trepezlivý protihráč.

Možno si položíme otázku: Toto všetko predsa dokáže aj stolný počítač, prečo vlastne používať namiesto neho to ploské zariadenie, pripomínajúce knihu?

Dôvod je jednoduchý – zatiaľ, čo stolný počítač zaberie celý stôl aj blízke okolie, notebook je jediným masívnym kúskom hmoty, ktorý sa dá nosiť stále so sebou.

Pravda, niekedy vyžaduje trochu odlišné postupy.

Predovšetkým – všetko je maličké. Tie úplne najmenšie počítače dnes vlastne splynuli v jeden prístroj s mobilným telefónom a hovorí sa im rôzne, napríklad vreckové diáre. Do takejto hĺbky naša kniha nepôjde. Budeme sa zaoberať notebookom rozumnej veľkosti, teda veľkým asi ako kniha formátu A4, prípadne o kúsok väčším. Takýto notebook má displej (obrazovku) s uhlopriečkou 14 palcov, teda necelých 40 centimetrov. To nie je zase tak málo, stačí, keď si pripomenieme, že najstaršie televízory mali uhlopriečku asi 25 cm, mnohí z vás si ich isto pamätajú. A aby sme nečítali dlhé teoretické traktáty, všetko si budeme hneď skúšať.

Zapíname notebook

Notebook už máme pred sebou na stole. Môžeme ho prevádzkovať na batérii, ale určite bude výhodnejšie, keď ho doma občas budeme „kŕmiť“ z elektrickej siete.

K notebooku sme dostali „zdroj“, elektrický kábel, končiaci na jednom konci vidlicou na 230 V a na druhom konci špeciálnou zásuvkou, ktorá pasuje presne do jedného otvoru na zadnej alebo bočnej stene prístroja.

Najskôr zastrčíme zásuvku do notebooku a až potom pripojíme opačný koniec do elektrickej zásuvky.

Teraz už nebudeme váhať a dáme sa do práce. Otvoríme veko. Niekedy býva zaistené malou západkou, ktorú stačí stlačiť alebo posunúť do strany. Veko by malo ísť otvárať pomerne ľahko. Nastavíme ho do takej polohy, aby sme sa na plochu displeja pozerali zhruba v pravom uhle, a dôležité je, aby sa nelesklo odrazené pozadie. Okno za

chrptom nie je najvhodnejšie prostredie. Neskôr nastavenie upravíme podľa toho, ako bude jas displeja vyhovovať vašim očiam.

Pozrime sa na obrázok 1.1. Tu môžeme vidieť bežný notebook, pripravený na prácu. Rozlišujeme na ňom predovšetkým displej, malú plochú obrazovku. Zatiaľ na tom displeji nevidíme nič.

Aby sme mohli s notebookom pracovať, potrebujeme zariadenie, ktorým sa s ním môžeme dorozumieť. Preto sú tu k dispozícii klávesnica a polohovacie zariadenie zvané touchpad (čítame „tačpad“).

Obrázok 1.1: Bežný notebook

Notebook sa zapína vypínačom a pre informáciu sú tu umiestnené farebné svetielka, teda kontrolné diódy. Okrem toho tu môžeme zaznamenať otvory reproduktorov – notebook nie je nemý a bude sa s nami rozprávať, a niekedy aj priamo slovami.

Tlačidlo pre zapnutie môže byť umiestnené rôzne, spoznáme ich podľa symbolu krúžku s anténou ako je na obrázku 1.2. Ľahko, ale dôrazne ho stlačíme.

Obrázok 1.2: Tu zapneme notebook

Ihneď, ako notebook zapneme, začnú sa diať veľké veci, predovšetkým na displeji. Na doposiaľ čiernej obrazovke sa po niekoľkých sekundách rozžiari v plných farbách kontrolný obrazec operačného systému. Budeme si pamätať poradie, v ktorom sa všetko odohráva, zakaždým by totiž mal tento proces prebiehať rovnako.

Ak pri nasledujúcom spustení beží niečo inak, znamená to, v lepšom prípade, že systém stiahol automaticky aktualizácie a potrebuje čas, aby sa aktualizácie nainštalovali, v horšom prípade sa ale s notebookom stalo niečo nekalého, mnohokrát to naznačuje aj výskyt počítačového vírusu. Ani vtedy nie je potrebné robiť paniku, stačí spustiť antivírusovú kontrolu.

 Riešenie problému: Čo ak ale notebook nejde vôbec zapnúť? Obrazovka je stále tmavá a žiadna kontrolka nesvieti, možno niektorá sem-tam blikne. Potom tu máme niekoľko možných ciest k náprave.

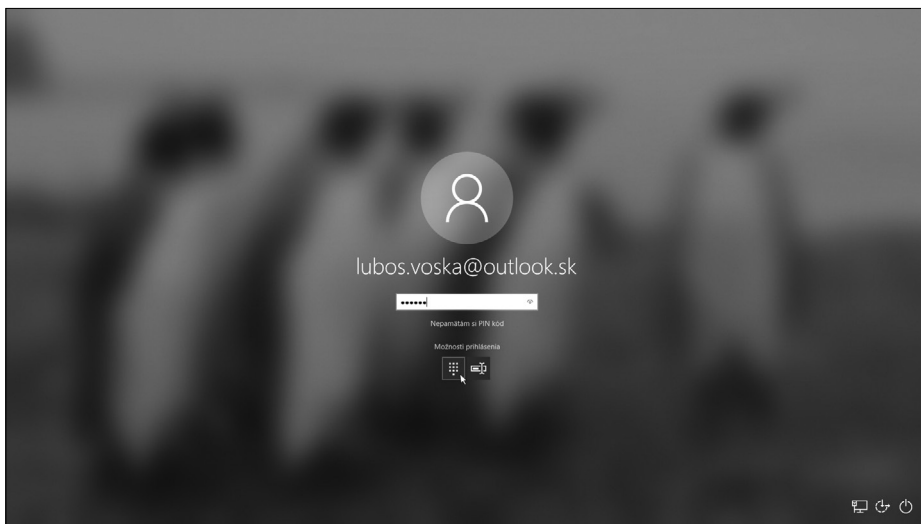
- Je pravdepodobné, že nie je nabitá batéria, to vyriešime pripojením notebooku do elektrickej siete.
- Ak si myslíme, že sa notebook napája z elektrickej siete, pozrieme sa, či je šnúra v zástrčke a či ide vôbec prúd.
- Ak je tomto ohľade všetko v poriadku a kontrolky na notebooku svietia, je možné (aj keď málo pravdepodobné), že sa notebook nepodarilo prebudiť. Vyriešime to tak, že podržíme tlačidlo spúšťania viac ako päť sekúnd, čím sa notebook zaručene vypne. Po chvíli stisneme tlačidlo spúšťania znova, notebook by sa mal spustiť.
- Ak nepomôže nič z uvedeného, je notebook v takom stave, že už to sami nespravíme. Potrebujeme odbornú pomoc.

Spustenie notebooku trvá necelú minútu. Nakoniec by sa malo spúšťanie zastaviť a notebook by nás mal požiadať o heslo. Toto heslo nám musí povedať ten, od koho sme notebook získali. Napíšeme ho pomocou klávesnice – všetko bude vyzeráť podobne ako na obrázku 1.3. Znaký hesla nevidíme, aby nám ich nikto nemohol čítať spoza chrbta. Vloženie hesla potvrdíme stisnutím klávesu .

Ešte chvíľu počkáme, kým sa dokončí štart na notebooku. Ak sme predtým notebook iba uspali alebo hibernovali (čo to je, si povieme neskôr), nájdeme na displeji svoju vlastnú rozobrenú prácu v tom stave, v akom sme ju nechali.

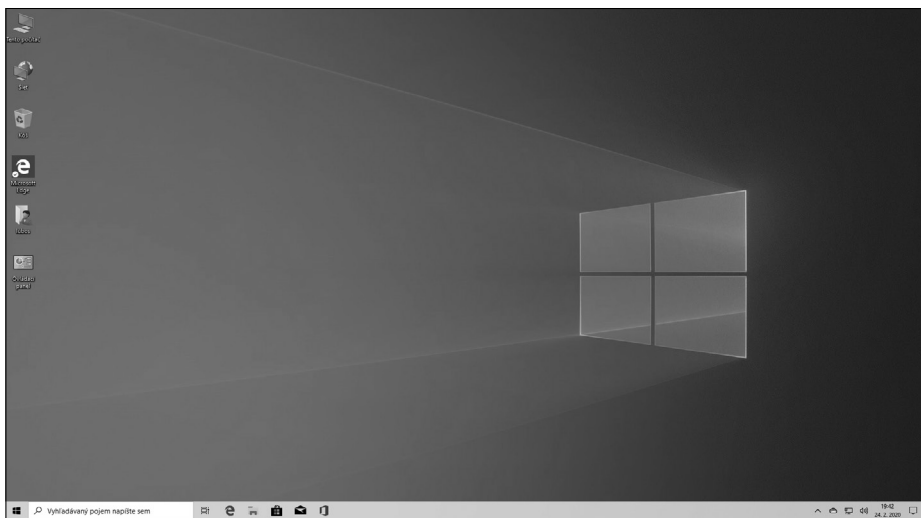
Ak sme však predtým notebook vypli, uvidíme pred sebou pracovnú plochu systému Windows 10; tá je podľa okolností buď prázdna a jednofarebná, alebo sa na nej zobrazuje zvolený motív, ako napríklad na obrázku 1.4.

V spodnej časti obrazovky môžeme vidieť lištu s viacerými piktogramami, ktorej sa hovorí hlavný panel.

Obrázok 1.3: Zápis hesla na vstupnej obrazovke

Na ľavom okraji hlavného panelu sa nachádza nad mieru dôležité tlačidlo **Štart** (na obrázku 1.4 úplne vľavo dole).

Obrázok 1.4: Pracovná plocha systému Windows 10

A na ploche sú rozhodene najrôznejšie ikony.